

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Juha Lahdenniemi

Idea!

Sävellysprosessin alkuvaiheen merkitys

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikki

Musiikin tekeminen ja tuottaminen

Opinnäytetyö

4.12.2020

Tekijä Otsikko	Juha Lahdenniemi Idea! – Sävellysprosessin alkuvaiheen merkitys
Sivumäärä Aika	20 sivua 4.12.2020
Tutkinto	Muusikko (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Musiikki
Suuntautumisvaihtoehto	Musiikin tekeminen ja tuottaminen
Ohjaaja Arvioija	Jukka Väisänen Julius Mauranen
<p>Opinnäytetyöni keskittyy tutkimaan sävellysprosessin alkuvaihetta, joka voi sisältää esimerkiksi ideointia ja suunnittelemista. Tutkimustapana on muiden säveltäjien toiminnan tarkastelun lisäksi kahden oman sävellysprosessini itsereflektointi.</p> <p>Tavoitteenani on sujuvoittaa musiikin tekemistä löytämällä keinoja alkuun pääsemiseen. Tutkin muiden säveltäjien työtapoja ja pohdin, voinko oppia niistä jotain. Pyrin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Mitä säveltämispöcessin alkuvaihe merkitsee? Mitä muut säveltäjät kertovat sävellysprosessin alkuvaiheesta? Kuinka alkuvaihe toteutui säveltäessäni omia kappaleitani <i>Nuukio</i> ja <i>Raastinrauta</i>?</p> <p>Löysin tutkimustani varten Ulla Pohjannonon väitöskirjan <i>Sävellyksen synty</i>, jossa perinpohjaisen tarkasti kuvataan säveltäjän valintoja ja tekemistä. Tämän lisäksi tärkeinä lähteinä käytin Erkki Salmenhaaran toimittamaa kirjaa <i>Miten sävellykseni ovat syntyneet</i>, josta löytyy säveltäjien kirjoittamia esseitä heidän omasta työstään. Samoin kirjat <i>Minä, säveltäjä 1</i> ja <i>2</i> (toimittajina Pekka Hako, Juha Torvinen ja Petri Tuovinen) olivat antoisaa lähdemateriaalia.</p> <p>Pohdin tutkimusaiheeni puitteissa käsitteitä idea, suunnitelma ja suuntaviiva. Lisäksi teen havaintoja säveltäjän valinnoista, sekä intuition ja rationaalisen ajattelun suhteesta. Aiemmistä aiheeseen liittyvistä kokemuksistani otan esille muun muassa sävellyksen kokonaisuuden hahmottamisen, ajan havaitsemisen ja tunnelman tekemisen.</p> <p>Päädyin tutkimuksessani siihen, että onnistunut suunnittelu tukee säveltäjää, selventää tämän ajatuksia ja antaa mahdollisuuden päästä alkuun ilman luovan päätöksenteon paineita. Ideointi saattaa luoda sävellyksen luonteen jo alkumetreillä – tosin säveltäjälle tämä selvinnee vasta myöhemmin. Ideoiden lopullinen merkitys saattaa valjeta vasta, kun kappale on valmis.</p> <p>Löysin säveltäjien kertomuksista yhtäläisyyksiä omiin työtapoihini, vaikka omat juureni ovat vahvasti rytmimusiikin puolella. Samat asiat tulevat esiin monilla nimillä: itu, ideoiden kimppu, olio, mosaiikki, rakennusteline, kehys... Vaikka tutkimani lähteet käsittelevät taidemusiikin piiriä, halusin tehdä tutkimuksen, jonka tuloksista voi nauttia kuka tahansa musiikintekijä.</p>	
Avainsanat	säveltäminen, säveltämispöcessi, idea, suunnittelu,

Author Title	Juha Lahdenniemi Idea! – The Significance of the Initial Stage of the Composition Process
Number of Pages Date	20 pages 4 December 2020
Degree	Bachelor of Music
Degree Programme	Music
Specialisation option	Music Writing and Production
Supervisors	Jukka Väisänen MMus Julius Mauranen MMus
<p>My thesis focuses on the initial stage of the composition process, which could include, for example, generating ideas and planning. In addition to examining the methods of other composers, this study also involves reflection on my own process of making music.</p> <p>The goal was to streamline the process by finding effective ways to get started. I investigated the ways other composers work and in order to learn from their best practices. My research questions were: What is the significance of the initial stage of the composition process? What do other composers think about the initial stage of the composition process? How did the initial stage affect the outcome during my own composition process, which resulted in two pieces entitled “Nuuksio” and “Raastinrauta”?</p> <p>As I collected the source material, I found Ulla Pohjannoro's doctoral dissertation <i>Sävellyksen synty</i>, which thoroughly describes the choices and actions of an anonymous composer. Other key sources included the essay collection <i>Kuinka sävellykseni ovat syntyneet</i> (ed. by Erkki Salmenhaara) and the books <i>Minä, säveltäjä 1</i> and <i>2</i> (eds Pekka Hako, Juha Torvinen and Petri Tuovinen).</p> <p>Within the framework of my study, I reflect on the concepts of idea, plan and guideline. In addition, I make observations about the composers' choices, as well as the relationship between intuition and rational thinking. I also discuss my own insights into the composition process: seeing the composition as a whole, perception of time from the composer's and the listener's perspectives and creating various moods in music.</p> <p>In my study, I conclude that successful planning supports the composer, clarifies their thoughts, and allows to get started without the pressure of making creative decisions right in the beginning. Generating an idea may immediately create the character of a composition - although this could become clear to the composer much later. The significance of these ideas may not be revealed until the composition is complete.</p> <p>I found similarities between my own and other composers' working methods, even though my own roots are strongly in jazz. Although my sources deal with contemporary classical music, I wanted to conduct a study that can be beneficial to any music maker of any genre.</p>	
Keywords	composing, composition process, idea, planning

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tutkimus	2
2.1	Tutkimuskysymykset	2
2.2	Tutkimusmenetelmät	3
3	Sävellysprosessin alkuvaiheet	3
3.1	Suunnitelma	3
3.2	Idea	4
3.3	Suuntaviiva	4
4	Säveltäjän ajatukset	5
4.1	Valinnat	5
4.2	Intuitio ja rationaalisuus	6
5	Aiempiä kokemuksiani musiikin suunnittelusta ja ideoinnista	8
5.1	Kokonaisuuden hahmottaminen	8
5.2	Aika musiikissa	9
5.3	Tunnelman tekeminen	10
5.4	Sävellysprosessin sujuvuus	11
6	Sävellys: Nuuksio	11
6.1	Kappaleen reunaehdot	12
6.2	Säveltämisprosessin alkuvaiheet	12
6.3	Myöhemmät työvaiheet	13
7	Sävellys: Raastinrauta	13
7.1	Suunnittelu	14
7.1.1	Instrumentaatio	14
7.1.2	Rakenne	15
7.1.3	Ideointi	15
7.2	Myöhemmät työvaiheet	16
8	Pohdinta	17
	Lähteet	20

1 Johdanto

Mietin usein, käytäntö säveltäessäni ajan järkevästi. Syntyykö teos pienemmällä vaivalla, jos teen alkuvaiheessa parempia ratkaisuja? Sävellys voi valmistuttuaan tuntua rikkonaiselta, ja osa ajasta hukkaan heitetyltä epäolennaisuuksia pyöritellessä.

Haluan kehittyä ammattimaisemmaksi ja tehokkaammaksi musiikintekijäksi, joten päädyin valitsemaan opinnäytetyön aiheeksi säveltämisprosessin alkuvaiheen. Yritän selvittää, millä tavoin työn etukäteen suunnitteleminen voi vaikuttaa säveltämisen kulkuun ja lopputulokseen.

Opinnäytetyöni tarkoitus on kuvailla oman sävellysprosessini alkuvaiheita, muun muassa suunnittelua ja ideointia. Sävellän kaksi kappaletta, jotta saisin selkoa miten edellä mainitut työvaiheet vaikuttavat musiikin valmistumiseen.

Kappale *Nuukso* löytyy videon muodossa seuraavasta linkistä:
<https://www.youtube.com/watch?v=Aj0n-EObYul>

Pyrin opinnäytetyöni säveltämisosiossa keskittymään erityisen paljon kokonaisuuden hahmottamiseen koko prosessin ajan huolellisen suunnittelun avulla.

Löysin tutkimukseni lähteiksi kirjat *Minä, säveltäjä 1-2* ja *Miten sävellykseni ovat syntyneet*. Tutkin näistä säveltäjien kirjoittamia esseitä ja etsin vastaavuuksia omiin tapoihini, sekä uusia keinoja, ideoita ja näkökulmia, jotka auttavat minua kehittymään. Edellämainituissa esseekokoelmissa klassisen musiikin säveltäjät kuvaavat säveltämistyötään. Vaikka opiskelen musiikin tekemistä ja tuottamista rytmimusiikin alalla, lähteiden haku taidemusiikin puolelta tuntuu hyvin perustellulta: Mielenkiintoni suuri kohde on elokuvamusiikki, joka lainaa tyypillisesti klassisen musiikin piirteitä. Sitä paitsi tutkimukseni ei ota kantaa musiikkityyleihin, vaan musiikin tekemisen ensi vaiheisiin riippumatta musiikin lajista.

Huomaan, että säveltäjien omat kirjoitukset eivät vaikuta aina realistiselta kuvaukselta säveltäjän työstä. Arvelisin, että koko totuutta harvemmin kerrotaan. Monesti kyllä muistutetaan, että säveltäjän rooli on monin tavoin hankala, mutta hien hajua, tylsyyden tunnetta ja epätoivon huokauksia ei ole kirjoituksissa olemassa. Ymmärtäähän sen:

taiteilijan kirjoitus on hänen julkisuuskuvansa, joka lienee tärkeä osa menestymisessä. Onneksi osa säveltäjistä on avannut omaa tekemistään selkeän ja ymmärrettävän tekstin muotoon!

Kirjoituksensa ”miten sävellykseni ovat syntyneet” Paavo Heininen aloittaa muistuttaen, että hänen kertomuksensa on vain oma jälkikäteen tehty arvio tai käsitys siitä, kuinka hänen sävellyksensä on syntynyt tai miten niiden kuuluisi jatkossa syntyä. (Heininen 1976, 49.) Bengt Johansson komppaa, ettei kukaan pysty ymmärtämään luovaa taiteellista työtä tyhjentävästi. Jo arkiseen tekemiseen liittyy tiedostamattomia vaikutteita ja intuitiivista toimintaa, joita on vaikea selvittää. (Johansson 1976, 67.)

Säveltäjien omien kirjoitusten vastapainoksi löysin Ulla Pohjannon väitöskirjan *Sävellyksen synty*. Tästä tapaustutkimuksesta löytyi mielenkiintoista asiaa säveltäjän ajattelusta erotuksena säveltäjän puheesta yleisölle. (Pohjannoro 2013, 6.)

Tutkin opinnäytetyössäni aihetta, jota lienee hankala tutkia ja josta voi olla vaikeaa sanoa mitään varmaa. Toivon onnistuvani antamaan oman näkökulmani aiheeseen ja löytäväni mielenkiintoisia aineksia, joista rakentaa tämä työ.

2 Tutkimus

2.1 Tutkimuskysymykset

Yritän löytää vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

Mitä säveltämisprosessin alkuvaihe merkitsee?

Mitä muut säveltäjät kertovat sävellysprosessin alkuvaiheesta?

Kuinka sävellysprosessin alkuvaihe toteutui säveltäessäni kappaleita *Nuukio* ja *Raastinrauta*?

Kuinka alkuvaiheen ratkaisut vaikuttivat prosessin etenemiseen ja lopputulokseen näissä sävellyksissäni?

2.2 Tutkimusmenetelmät

Sävellän kaksi eri tyylistä kappaletta: *Nuukio* ja *Raastinrauta*. Pidän työpäiväkirjaa sävellysten valmistumisesta, havainnoin, ja analysoin toimintatapoja. Käytän lähteinä muun muassa säveltäjien kirjoittamia esseitä ja asiaan liittyvää väitöskirjaa ja peilaan omia ajatuksiani sekä työskentelytapojani niihin.

3 Sävellysprosessin alkuvaiheet

Säveltämiseen kuuluu useita vaiheita. Kuvailen seuraavaksi käsitteitä, jotka liittyvät sävellysprosessin alkuvaiheisiin: suunnitelma, ideointi ja sävellyksen suuntaviivojen luonti. Pohdin näitä käsitteitä säveltäjien esseiden ja omien kokemuksieni kautta.

3.1 Suunnitelma

Suunnitelma on suunnittelun tulos, luonnos, ehdotelma, ajatus tms. jonkin aikeen, hankkeen tms. toteuttamiseksi. (kielitoimistonsanakirja päiväämätön)

Musiikin tekemisen kokemuksissani suunnitelma on enemmän rationaalisin kuin intuitiivisin keinoin rakennettu pohjakaava. Alkuvaiheen suunnitelmiin en pyri sisällyttämään persoonallisia musiikillisia piirteitä.

Säveltäjä Aulis Sallinen kuvaa teostensa suunnitelmien luomista lähinnä rakennustelineiksi, jotka hän voi purkaa ja unohtaa sävellyksen valmistuttua. (Sallinen 1976, 145.) Vertailisin Sallisen ajatuksia omiin ajatuksiini suunnitteluun liittyen: konkreettista, hengetöntä, mutta välttämätöntä.

Käsityötieteen professori Pirita Seitamaa-Hakkarainen (päiväämätön verkkojulkaisu) kuvaa artikkelissaan suunnitteluprosessia käsityön, suunnittelun ja muotoilun näkökulmasta. Luovalla alalla suunnittelemiseen kuuluu taiteellisen ja teknisen osaamisen yhdistäminen. Seitamaa-Hakkarainen erottaa suunnittelemiseen liittyvät ongelmat muista ihmisen kohtaamista ongelmista. Suunnitteluprosessi kulkee ennalta määrittelemättömällä tavalla. Suunnittelutehtävät ovat avoimia ja monimutkaisia, ja samoista lähtökohdista voi päätyä erilaisiin ratkaisuihin. (Seitamaa-Hakkarainen päiväämätön.)

3.2 Idea

Materiaalin keksintää tapahtuu aina, kun antaa ajatuksien tulla: musiikin molekyylejä, lyhyitä ja katkelmallisia mutta konkreettisia detaljoituneine rytmisine, melodisine, harmonisine ja koloristisine ominaisuuksineen. (Heininen 1976, 51.)

Idea, joka tarkoittaa paitsi oivallusta, uutta ajatusta ja keksintöä, voi olla avain joihinkin säveltämiseen liittyviin ongelmiin. Merkitseehän sana idea myös pulman ratkaisua (kielitoimistonsanakirja päiväämätön). Muoinin tämä on tarkoittanut muotoa tai kuviota, ja on lähtöisin sanasta *idein*, nähdä. (lexico päiväämätön).

Koen, että aloittaessani sävellystyötä idea on usein yksinäinen otus, jolle on vaikea löytää tarkoitusta suuremmassa kokonaisuudessa. Olli Koskelin käyttää ideoita hyödyksi tekniikassa, jossa hän ensin ideoi ”eleitä, hahmoja, karaktereja, lyhyitä musiikillisia hetkiä”, joilla ei syntyhetkellä ole teoksessa tarkempaa dramaturgista merkitystä. Hän kuvailee näitä ideoita mosaiikkipalasiksi, joista muodostuu lopulta kokonaisuus (Koskelin 2002, 63.)

Säveltäjien teksteissä toistuu sana *itu*. Kasvitieteellisen merkityksen lisäksi itu tarkoittaa kielikuvana alkua tai aihetta (suomisanakirja päiväämätön). Paavo Heininen etsii ja valitsee parhaita ja kehityskelpoisimpia musiikin ituja, niitä jotka hänen sävelajattelussaan johtavat yksityiskohdasta kokonaisuutta kohti (Heininen 1976, 51).

3.3 Suuntaviiva

Sanakirjan mukaan suuntaviiva tarkoittaa tavallista, pääpiirrettä ja periaatetta (suomisanakirja päiväämätön). Synonyymeina sanalle pidetään tienviittoa, ohjetta, ohjenuoraa, suositusta ja nyrkkisääntöä (synonyymit päiväämätön).

Suuressa mittakaavassa rationaalisesti tapahtuva suunnittelu ja pienet intuitiiviset ideat musiikillisista hetkistä tarvitsevat mielessäni välimuodon, jota kutsun suuntaviivaksi. Sitä voitaneen kutsua myös luonnokseksi, mutta pidän ajatuksesta, että sana assosioituu suuntaan jotakin kohti. Suuntaviiva pitää sisällään jonkin verran suuremman mittakaavan informaatiota, mutta myös musiikin identiteettiä, jota suunnitelmissa ei ole.

Sebastian Fagerlund kertoo samanaikaisesta intuitiivisen ideoinnin kanssa tapahtuvasta työskentelyn tietoisemmasta vaiheesta, jossa luodaan sävellykselle kehys ja suuntaviivat (Fagerlund 2002, 20). Ulla Pohjannon tutkimuksessa *Sävellyksen synty*

puhutaan identiteetti-ideasta, ideoiden kimpusta, josta muodostui koko sävellykseen vaikuttava tekijä. Sen toimiessa sekä energianlähteenä että kriteerinä säveltäjä pystyi luomaan ja arvioimaan uusia ideoitaan. (Pohjannoro 2013, 5.)

Myös Paavo Heinisen esimerkki voi mielestäni kuvata suuntaviivoilla luonnostelua: Heininen kertoo ensimmäisen sävellyksensä saaneen alkunsa etsiessään kahden tunnetilan välistä vaikutelmaa; jännitetilaa joka ei ole enää sisäänhengitystä, muttei vielä uloshengitystä. Hän puhuu myös teosidentiteetin etsimisestä, joka löytyy soivan materiaalin karakteriominaisuuksista. (Heininen 1976, 49-50.)

4 Säveltäjän ajatukset

4.1 Valinnat

Säveltämisestä voisi sanoa: se on valitsemista. On valittava sävel, sen pituus, intervalli, ääniala, rytmi, sointu, sointi, soitin, muoto, tyyli, nimi – kaikki! Mahdollisuudet ovat äärettömät, ja niistä on valittava ne, jotka aidoimmin vastaavat omia tunteita ja tunnelmia, ajatuksia ja näkemyksiä. (Nordgren 1976, 119.)

Ulla Pohjannoron väitöskirjan alkuperäinen johtoajatus oli tutkia säveltämistä valintojen tekemisenä, musiikillisten ideoiden keksimisenä ja kehittämisenä. Tarkastelu tapahtui ns. *ideoiden kimpun* konkretisoinnin ja muuntelun kiinnittymistä musiikillisiksi rakenteiksi ja nuottikuvaksi. Vaikka säveltäjän ideat tuntuivat vahvoilta, niiden konkretisointi ja asetteleminen jatkumoksi osoittautui hankalaksi. Ideoiden merkitys kokonaisessa teoksessa paljastui selkeästi vasta sävellyksen valmistuttua. Sävellystyön alkuvaiheessa säveltäjällä oli vaikeuksia tehdä musiikin etenemiseen liittyviä päätöksiä, koska koki näiden yhteyden vielä säveltämättömään osaan teoksesta niin suureksi. Säveltäjän ajatukset olivat merkittävästi tulevaisuuteen suuntautuneita. Sävellysprosessi näyttäytyi myös takaisinkytkettyinä, jolloin nykyhetken ratkaisut olivat riippuvaisia tulevaisuuden lisäksi myös aiemmin tehtyihin ratkaisuihin (Pohjannoro 2013, 52-54).

Edellä esitetyt Pohjannoron löydökset eivät suuremmin yllätä minua. Ideoiden jalostaminen käyttökelpoiseen muotoon voi olla työlästä, ja kärsivällisyyttä sekä taitoa vaativaa. Koen itse, että kaikki ideat ovat hyviä ideoita, mutta se miten ja missä yhteydessä niitä käyttää, onkin monimutkaisempi asia.

Säveltäjä Hannu Pohjannoro (kuvio 1) kuvailee säveltämistä valintojen tekemiseksi usealla tasolla. Käytännönläheiset seikat ohjaavat aluksi ajatuksia, joista ensimmäinen on päätös säveltää (Pohjannoro 2002, 163).

Kuvio 1. Säveltäjä Hannu Pohjannoro (Kuva: Yle/Laila Kangas, julkaistu 28.10.2015)

Mainitsen vielä yhden itselleni vaikean, mutta mielenkiintoisen valitsemistilanteen: ideoiden hylkäämisen. Tämä saattaa olla minulle hankalin tilanne musiikin tekemisen vaiheissa. Ajatukset hukkaan heitetystä ajasta jonkin musiikillisen idean kimpussa, sekä mahdollisesta suuren potentiaalin sisältävän idean hylkäämisestä saattavat kirpaista paljon.

Aulis Sallinen (1976, 144) toteaa oman ongelmansa lähtömateriaalin valinnassa: ideoita on aina liikaa. Ja valinnan täytyisi osua oikeaan, koska säveltäjä joutuu työskentelemään valitsemiensa ideoiden kanssa työn valmistumiseen saakka.

4.2 Intuitio ja rationaalisuus

Säveltäjänä olen sekä intuitiivinen että rationaalinen. Näiden kahden piirteen välille on muodostunut tasa-arvoinen suhde. Ne vahvistavat ja tukevat toisiaan eri näkökulmista saman päämäärän saavuttamiseksi. Taistellessaan teoksen hyväksi ne myös yhdessä toimivat ikään kuin dynamo – lisäävät intoa säveltää. (Haapamäki 2002, 39)

Mielestäni on ilmiselvää, että säveltämisprosessin alussa tarvitaan sekä intuitiota että rationaalista ajattelua. Kuten luvussa 3 mainitsin, rationaalisuutta koen käyttäväni suunnittelussa ja intuitiota ideoidessa. Tai näin sanon kärjistetysti, koska on selvä, etten pysty itse analysoimaan tarkasti aivojeni toimintaa tai ajatteluni kulkua.

Aulis Sallinen (kuvio 2) kokee säveltämisen olevan yhtäältä ”emootiota, jota hallitsee looginen ajattelu”, mutta toisaalta ”musiikillisella materiaalilla operoivaa loogista ajattelua, jonka taustalla hallitsee emootio” (Sallinen 1976, 143).

Kuvio 2. Säveltäjä Aulis Sallinen (Kuva: Maarit Kytöharju/Fimic, julkaistu 14.4.2015)

Ulla Pohjannoro jakaa intuitiivisiksi sävellystoiminnoiksi kuvittelun, kokeilun, inkubaation¹ ja uudelleenahmotuksen. Rationaalisiksi sävellystoiminnoiksi hän määritteli sääntöpohjaisen ajattelun, musiikkianalyttisen miettimisen ja vaihtoehtojen tarkastelun. Tutkimuksen säveltäjällä kehittyi kyky ratkaista monimutkaisia ongelmia intuitiivisella, mutta johdonmukaisella ja tarkoituksellisella tavalla tilanteissa, joissa pelkkä rationaalinen ajattelu ei riittänyt. (Pohjannoro 2013, 5-6.)

¹ inkubaatio = itämisaika (suomisanakirja päiväämätön)

5 Aiempia kokemuksiani musiikin suunnittelusta ja ideoinnista

Aiempien kokemuksieni perusteella suunnittelu on oleellinen osa prosessia ja maksaa itsensä takaisin säästämällä aikaa. Mielikuvieni mukaan huolellinen suunnittelu johtaa eheämpään kokonaisuuteen, auttaa välttämään yksityiskohtien turhaa pyörittelyä, ja johdattaa tekijää luontevasti ensin rakenteellisten ratkaisujen äärelle, ja siitä kohti pienemmän mittakaavan tarkastelua.

Säveltäminen voi olla monimutkainen prosessi, varsinkin jos rutiinia ei ole kertynyt suurta määrää. Uskon, että suunnittelun merkitys korostuu, kun säveltäjä on niin kokematon, ettei pysty ymmärtämään kokonaisuutta selkeänä mielessään.

5.1 Kokonaisuuden hahmottaminen

Pelkäänpä, että moni kappale on jäänyt minulta viemättä loppuun sen takia, että en ole osannut aluksi ajatella kyseisen kappaleen kokonaisuutta: mikä se on, minkälainen siitä voisi tulla, mitä varten teen sen? Ajattelen nykyisin, että kokonaisuuden hahmotteleminen on kuin pieni lupaus loppuun viemisestä. Mitä huonommin olen alkuvaiheessa ymmärtänyt sävellyksen hahmon, sen yksinäisemmäksi keksimäni ideat ovat jääneet.

Paavo Heinisen (kuvio 3) mielestä kunkin yksityiskohdan valmistumisen edellytys on tieto niiden paikasta kokonaisuudessa. Vaikka tahdit valmistuvat siinä järjestyksessä kuin kukin kohta kiteytyy, hänellä on koko ajan tietoisuus kokonaisuudesta. (Heininen 1976, 56.)

Kuvio 3. Säveltäjä Paavo Heininen (Kuva: Saara Vuorjoki/Fimic, päiväämätön)

5.2 Aika musiikissa

Ajan kokemus musiikissa ei ole tietenkään sama kuin kellosta mitattu aika. Jokaisella musiikin kuulijalla on varmasti kokemuksia ajantajun muuttumisesta eri sävelteosten yhteydessä. Aika voi tuntua kuluvan todellista hitaammin tai nopeammin. (Haapalainen 2002, 32.)

Ajan kokemisen arvioiminen kuuluu oleellisena osana säveltämiseen. Kuinka pitkältä kukin osa tuntuu? Onko tässä kohdassa riittävästi vaihtelua mittaansa nähden? Koenko ajan samoin kuin muut kuulijat?

Asioita mutkistaa säveltämisen hitaus: vaikka suunnitelman tai luonnoksen raapisi minuuteissa kokoon, voi yksityiskohtiin upotessa kulua paljon pidempiä aikoja. Vaikka teoksen aikaraamien suunnittelu tuntuisi rationaalisuutta vaativalta tehtävältä, onnistunut arviointi vaatii vahvaa intuitiivista kykyä.

Veli-Matti Puumala (kuvio 4) jakaa tekemisensä kahtia. Ensiksi aikaan kytkeytymättömät asiat, joihin kuuluvat laskelmat, piirrokset ja luonnokset; se on abstrakti taso, jolla

lähestytään kohdetta, selvitetään tyhjän paperin kauhua ja annetaan ärsykeitä mielikuvitukselle. Toinen lähestymistapa liittyy aikaan; se on joko abstraktilta tasolta kumpuavien ideoiden pohjalta tekemistä, tai puhtaalta pöydältä aloittaen, esimerkiksi pianon äärellä improvisoinnista. Improvisoiden saa konkretiaa ajan suhteen, ei pelkästään asian mitattavaan keston, vaan myös siihen, miltä sen kesto tuntuu. (Puumala 2002, 177-178.)

Kuvio 4. Säveltäjä Veli-Matti Puumala. (Kuva: Yle/Laila Kangas, julkaistu 21.1.2015)

5.3 Tunnelman tekeminen

Mielestäni tärkein asia tekemässäni musiikissa on tunnelma. Toisin sanoen se, mitä musiikki herättää minussa – ja mielellään myös muissa! Olen pyrkinyt mahdollisimman aikaisessa vaiheessa jollain keinolla tuottamaan ääniä, jotka herättävät mielikuvia. Olen käyttänyt tätä keinoa mittarina sille, ovatko musiikkini ideat onnistuneita. Tietenkin musiikintekoprosessin myöhemmissä vaiheissa on pakko ottaa huomioon muitakin seikkoja, mutta aluksi tunnelma tärkein.

Aulis Sallisen sai kolmannen sinfoniansa luonteen selville jo alkuideasta: löytyi suurelle ja pienelle terssille rakentuvat soinnut. Valittuaan alkuidean sävellykselle hän valitsi ”kaiken”, koska ideasta tuli teoksen geenit määräävä tekijä. (Sallinen 1976, 148.)

5.4 Sävellysprosessin sujuvuus

Omien kokemusten mukaan uskaltaisoin sanoa, että ne työt tai projektit, joissa päämäärä on tuntunut selkeältä, ovat edenneet mutkattomammin. Käyttämäni ajan määrä ei ole verrannollinen laatuun, jos en tiedä, mihin aikaani käytän. Tuskastuminen ja ahdistuksen tunne liittyvät tilanteisiin, joissa luominen ei jostain syystä etene. Koen, että taitojen kasvaessa kyky kasvattaa pienestä ideasta suurempi kokonaisuus paranee. Toisin sanoen taidot ovat edellytyksenä luontevan kokonaisuuden aikaansaamiseksi.

6 Sävellys: Nuuksio

Sävelsin kappaleen *Nuuksio* minuutin mittaista videotani varten. Videomateriaali oli jo kuvattu, mutta ei vielä lopulliseen muotoon leikattu. Minulla oli etukäteen tiedossa vaatimuksia, joita sävelletyn kappaleen tuli noudattaa.

The musical score for 'Nuuksio' is presented in a standard orchestral format. It features five staves: Violin, Viola, Violoncello, Double Bass, and Piano. The time signature is 2/4. The key signature consists of two flats (B-flat and E-flat). The score is divided into two sections: 'rubato' and 'a tempo'. The tempo is marked as quarter note = 95. The score shows the beginning of the piece with various dynamics like 'p' (piano) and 'f' (forte). The Violoncello and Double Bass parts have a 'p' dynamic marking. The Piano part has a 'p' dynamic marking and a 'Ped.' (pedal) marking. The Violin part has a 'p' dynamic marking. The Viola part has a 'p' dynamic marking. The score is written in a standard musical notation with clefs, notes, rests, and dynamic markings.

Kuvio 5. Nuottikuva kappaleen *Nuuksio* alusta.

Kappale *Nuuksio* löytyy videon muodossa seuraavasta linkistä:
<https://www.youtube.com/watch?v=Aj0n-EObYul>

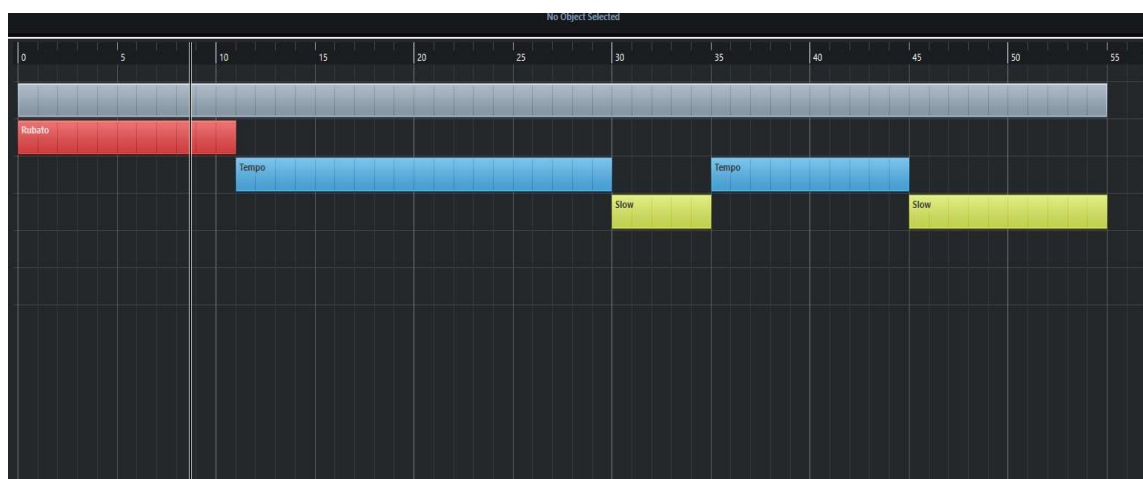
6.1 Kappaleen reunaehdot

Etukäteen oli tiedossa, että kappaleen tulisi kestää noin 55 sekuntia. Tunnelman piti olla alkuun synkempi ja jännittävämpi, loppuosassa jännite purkautuisi ja kuulijalle jäisi iloinen mieli. Kappale saisi kuulostaa mielellään elokuvamaiselta

6.2 Säveltämisprosessin alkuvaiheet

Valmistelin Cubase-tietokoneohjelmaan 55 sekunnin mittaisen kehyksen, johon ensiksi sommittelin kappaleen luultavasti tärkeimmän tapahtuman – jännitteen purkautumisen noin 35 sekunnin kohdalle. Löin lukkoon yksityiskohtaisempiakin rakenneratkaisuja suunnitteluvaiheessa. Ensimmäiset kymmenen sekuntia halusin rubato-tyylistä vapaammin soljuvaa ääntä, ja 0:11-0:30 selkeämmässä tempossa. 0:30-0:35 lievä hidastus, jonka jälkeen tunnelman muutos, hetkeksi paluu tempoan, ja loppuun hidastuminen.

Vaikka aluksi nämä hahmotelmat tapahtuivat ajatuksen ja numeroiden tasolla, suunnitelmasta tuli visuaalinen luonnos maalattuani eri värisillä palkeilla mainitsemani tapahtumat ohjelman käyttöliittymään. Musiikin muodon näkeminen selkeänä kuvana tuntui auttavan kokonaisuuden hahmottamisessa.

Kuvio 6. Kappaleen *Nuukio* hahmotelma Cubase-ohjelman aikajanalla.

Veli-Matti Puumala sanoo hahmottelevansa kappaleensa piirroksena, koska se on hänelle nopein tapa saada hahmotettua mielessä pyöriviä musiikkiin liittyviä ajatuksia, ikään kuin pikakirjoituksena. Piirroksia voi käyttää sekä nopeaan kokonaisuusien

hahmottamiseen että mielessä kuultujen detaljien ja lyhyiden tapahtumien kirjaamiseen. Koko teosta luonnostellessa on hyvä ottaa haltuun yleiskuva kokonaisuudesta ennen yksityiskohtien lukkoon lyömistä. Puumalan ihanteena on lähestyä yksityiskohtia kokonaisuudesta käsin. (Puumala 2002, 180-182.) Visuaalisuuden puolestapuhuja on myös Aulis Sallinen, joka kokee musiikkinsa maailman enemmän visuaaliseksi kuin verbaaliseksi. Sanallinen kuvailu ja selittely on hänen mielestään jopa harhaanjohtavaa. (Sallinen 1976, 143.)

Visuaalisen hahmottelemisen jälkeen, mutta ennen sävelten tarkempaa asettelua, ideoin vielä kaksi peräkkäistä ja laskeutuvaa melodialinjaa, joista jälkimmäinen päättyy lopuksi nousuun. Yritin miettiä kappaleen suuntaviivat ja instrumentaation mahdollisimman pitkälle ennen sävelkieleen uppoutumista ja tietokoneella näpertämistä. Halusin vielä tässä vaiheessa pitää valintojen tekemisen suoraviivaisena, keskittyen kokonaiskuvaan. Päätin äänittää itse viulun huiluääniä ja erilaisilla soittotekniikoilla tehtyjä ääniä elävöittämään äänimaisemaa. Huiluääniä halusin käyttää jännityksen luomiseen, ja muita tekniikoita matkimaan metsän ääniä.

6.3 Myöhemmät työvaiheet

Edellä mainittujen valmistelujen jälkeen loin alttoviululle ja selloille kromaattisesti laskeutuvat melodiat ja niille variaation, joka johdattaa kappaleen toiseen osaan. Tietokoneella simuloidun, mahdollisimman aidon kuuloisien jousiorkesterin ja viulun efektien lisäksi lisäsin vielä pianon tuomaan rytmiä staattiseen kuuloiseen äänimaisemaan. Kappaleesta tuli tyyliltään elokuvamainen ja instrumentaatioltaan klassiseen musiikkiin nojaava. Säveltämistyö sujui loppuun asti vaivattomammin kuin yleensä. Koin tyytyväisyyden tunnetta myös suunnitelman onnistumisessa ja mielestäni ekonomisessa työskentelytavassa, jossa osasin keskittää ajankäyttöni oleellisiin seikkoihin.

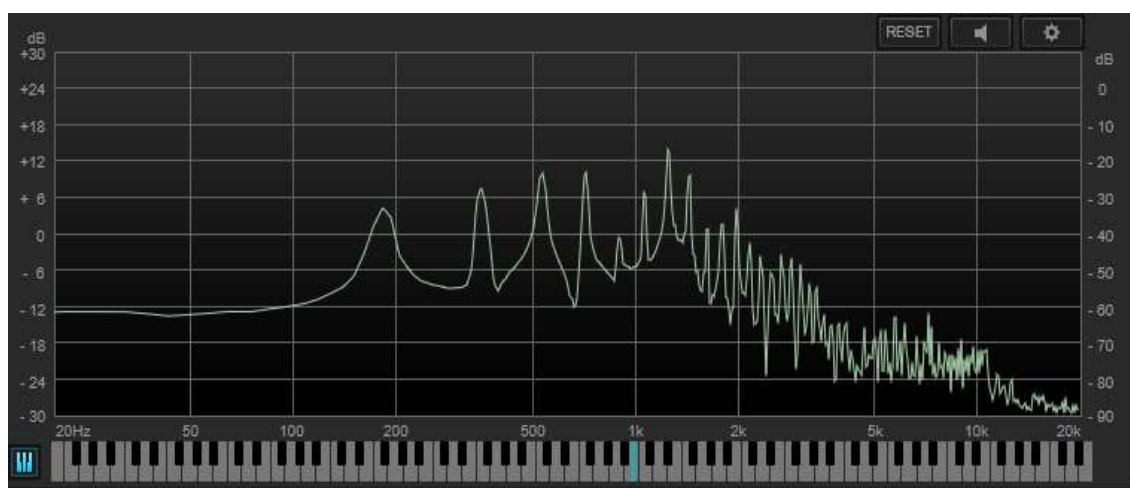
7 Sävellys: Raastinrauta

Raastinrauta on pelkästään opinnäytettä varten tehty kitarasävellys. Työ kesti moninkertaisesti pidempään kuin Nuuksion säveltäminen. Aluksi ideana oli tehdä kappale epätavalliselle kokoonpanolle käyttäen tarvittaessa myös elektronisia mahdollisuuksia. Alkuvaiheen ideoinnissa kappale muuttui pelkästään kitaralla soitettavaksi.

7.1 Suunnittelu

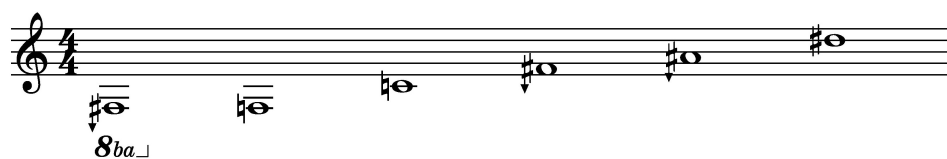
7.1.1 Instrumentaatio

Ensimmäinen ajatus tästä kappaleesta liittyi instrumentaatioon. Halusin käyttää puolilleen täytettyä termospulloa, raastinraudasta lähteviä ääniä ja saksofonia. Äänitin näistä jokaista, kunnes keksin kokeilla saksofonin multifoneja. Mielenkiinnon vuoksi päädyin tutkimaan taajuusmittarilla, mitä ääneksi epävireiseltä ja epävakaalta kuulostavat multifonit sisältävät. Mittailin ja kokeilin toisintaa niitä käyttämällä syntetisoijia. Sopivan multifonin osääniksi paljastui epävireinen yläsävelsarja: toinen ja kolmas osasävel olivat tarkasti f-äänen yläsävelsarjaa, mutta ensimmäinen ja neljäs melkein lähempänä fis-äänen yläsäveliä.

Kuvio 7. Saksofonin multifonin taajuusvaste.

Pienen tauon jälkeen mieleeni kohosi ajatus virittää akustinen kitara näiden äänesten mukaan, tavallaan epävireisesti. Tein tämän, ja onnistuneen kokeilun jälkeen olin tehnyt – sattumalta ja intuitiivisesti – päätöksen säveltää kappaleen pelkästään kitaralle. Kitaran äänialan takia laskin nämä multifonin osasävelet oktaavin matalammaksi. Epätypillinen viritys *Raastinrautaan* on kuudennesta kielestä alkaen on siis seuraava: Neljäsosa-astelehen verran korotettu kontra-f, suuri f, pieni c, neljäsosa-asteleella korotettu pieni f, neljäsosa-asteleella korotettu pieni a ja yksiviivainen dis.

Selitys:

♯: Neljäsosa-askeleen korotus

Kuvio 8. Kitaran viritys kappaleeseen *Raastinrauta*. Transponoitu.

Juuri tässä tapauksessa pystyn samastumaan Aulis Sallisen ajatuksille soittimellisuudesta: Hän kertoo instrumenttien olevan merkittävässä roolissa sävellysprosessissaan. Häntä inspiroi soittimien rajoitukset, ja monet teokset ovat saaneet alkunsa jostain instrumentista. (Sallinen 1978, 144.) En osaa sanoa, kumpi instrumentti oli *Raastinraudan* syntymässä merkittävämpi, kitara vai saksofoni, mutta molempia tarvittiin muodostamaan kappaleesta juuri tämänlainen.

7.1.2 Rakenne

Arvasin työstä tulevan kohtuullisen hankalan, joten halusin tehdä rationaalisia päätöksiä pian selväksi. Päätin, että alustava rakenne sisältäisi neljä jaksoa, ja että koko kappale kestäisi kahdesta kolmeen minuuttiin. Luokittelin mielessäni jaksot erilaisiksi rytmin ja dynamiikan näkökulmista, ja nämä päätökset ohjasivat tekemistä loppuun asti.

7.1.3 Ideointi

Käytin ideoimisessa teräskielistä akustista kitaraa improvisoinnin välineenä, ja päätin, että pelkästään yhdellä erikoisella vireellä pystyy keksimään tarpeeksi ideoita, joiden toivoin kantavan valmiiseen sävellykseen asti. Huomasin huiluäänien tuovan mielenkiintoiset soinnut parhaiten esiin, ja aloin myös päätyä siihen, että kappale perustuisi sointuihin ja rytmeihin. Rytmideaksi valikoitui mieleeni juolahtunut, muistaakseni länsi-afrikkalainen rytmi.

Kuvio 9. Rythmi-idea kappaleeseen *Raastinrauta*.

Alun perin termospullolla soitettavat äänet muuttuivat ideoinnin edetessä kitaran huiluaäniksi, joiden sävelkorkeutta muutetaan venyttämällä kieliä. Tämä matkii huojuntaa, joka kuului, kun neste liikkui pullon sisällä sen soidessa. Kitarassani on helppo painaa kieliä satulan takaa niin, että voin venyttää yhtä, kahta tai kolmea kieltä yhtäaikaisesti. Tällä sai mielenkiintoisia tehosteita, kun soittaessa pystyin korottamaan vain osaa soinnun äänistä. Käytin tätä keinoa sekä äänen huojuttamiseen että sävelten korkeuden glissandomaiseen nostamiseen. Erikoisella virityksellä erittäin löysäksi jäävä ja huonosti soiva matala e-kieli pääseekin kappaleessa oikeuksiinsa, vaikka ensin ajattelin toisin.

Muista erikoisemmista keinoista käytin lopun intensiivisimmässä osuudessa kielen hakkaamista peukalolla samaan aikaan kielen venyttämisen kanssa, sekä napauttamalla voimakkaasti sormeja kieliin 5., 7. ja 12. nauhan kohdilta yläsävelien sytyttämiseksi.

7.2 Myöhemmät työvaiheet

Koska käyttämäni kitaran viritys oli minulle vieras, minun oli paikoitellen vaikea kuvitella mielessä soivaa lopputulosta. Säveltäminen sujui siis parhaiten kitaraa soittaen. Kappaleen neljästä jaksosta ensimmäinen ja neljäs valmistuivat aikaisemmin kuin toinen ja kolmas. Kappaleen keskivaiheen ongelmaksi alkoi muodostua toiston välttämisen ja jatkuvuuden tärkeyden välinen ristiriita.

Tapio Nevanlinna (2002, 118) kertoo epäjatkuvan ja jatkuvan vuorottelusta: nämä siirtyvät jatkuvasti laajemmille tasoille. Aluksi vaihteluna koettu paljastuu myöhemmin laajemman kokemuksen osaksi. Timo Laiho (2002, 84) kertoo käsitykseni mukaan samankaltaisesta asiasta, joka liittyy ihmisen havaintokykyyn: muutoksen täytyy tapahtua sopivalla vauhdilla, koska liian hidaskä tai erittäin nopea muutos ei tunnu

havaittajasta muuttuvalta tapahtumalta. Laiho (2002, 85-86) kertoo sävellystyönsä perustuvan tähän muuttuvuus-muuttumattomuus- tai muutos-vakioisuus-suhteeseen.

Samoihin ajatuksiin päädyin minäkin jäätyäni jumiin valmiilta tuntuneiden alun ja lopun väliin. Yritin selvittää tilanteesta käyttämällä aikaisemmin keksimiäni ideoita muunneltuina. Pyrin eheään kokonaisuuteen enkä katkonaiseen vaikutelmaan. Tämä pyrkimys johti myöhemmin sekä sävellyksen alun että lopun – jotka siis olin jo luullut saaneeni valmiiksi – muokkaamiseen, jotta molemmat keskijaksoista sopisivat kokonaisuuteen paremmin.

Sävellyksen valmistuttua saksofonin, termospullon ja raastinraudan käytöstä ei kuulijalle jäänyt konkreettista kuultavaa. Silti näiden vaikutus prosessin kulkuun ja kappaleen lopputulokseen oli merkittävä, koska en olisi sattumalta virittänyt kitaraa näin (tai ehkä edes keksinyt valita kitaraa instrumentiksi) ilman saksofonin äänten tutkimista, enkä olisi keksinyt huojuttaa ääniä samalla tavalla ilman termospullolla leikkimistä. Ja kappaleen nimikin olisi todennäköisesti ollut toinen.

8 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää säveltämistyön alkuvaiheen merkitystä. Vaikka jokainen säveltäjä ajattelee ja työskentelee ainakin hieman eri tavoin, samankaltaisia keinoja ja ajatuksia näyttää löytyvän. Säveltämisen alkuvaihe askarruttanee säveltäjiä, koska lähteistä ei ollut erityisen vaikea löytää aiheeseen liittyvää tekstiä. Koen, että aihe on mielenkiintoinen, koska kyseiseen työvaiheeseen liittyy suureksi osaksi luovuutta vaativia tehtäviä. Ainakin omien kokemuksieni perusteella säveltäminen muuttuu teknisemmäksi työn edetessä pidemmälle.

Kappale *Nuukcio* valmistui vaivattomammin kuin etukäteen odotin. Sävellyksen lyhyt kesto ja vähemmän kunnianhimoinen taiteellinen vaatimustaso nopeuttivat valmistumista. Toisaalta videoihin tai elokuvaan säveltäminen ei ole omaehtoista, vaan halusin sävellyksen sisältävän samaa hyvin hienovaraisesti ja tarkkaan sävytettyä tunnelmaa, jota videokin yrittää välittää. Koen onnistuneen suunnitteluvaiheen suoraviivaistaneen säveltämisprosessia, vähentäneen epäröinnin määrää ja – ehkä yllättäen – helpottaneen kappaleen toteamista valmiiksi.

Kirjoitin lukuun 3.1 Aulis Sallisen ajatuksesta sävellyksen rakennustelineistä. Jälkeenpäin ajateltuna luulen kokeneeni samankaltaisen tunteen: tartuin toimeen

suunnitelmallisesti, ikään kuin selvällä strategialla, rakennelmat kannattelivat sävellysprosessia ja sallivat intuition vapaamman käytön ilman, että kokonaisuuden käsitys alkaisi murentua pahasti. Lopulta suunnittelu oli vain tekninen väline, ei sen ihmeellisempää.

Raastinrauta oli prosessina monimutkaisempi. Ainoastaan kappaleen muotoon liittyvä suunnitelma piti alusta lähtien. Ideat muuttuivat tai johtivat uusiin ideoihin, samoin kuin ongelmat muuttuivat ajan myötä. Pääsin itse toteamaan Seitamaa-Hakkaraisen väitteen luvussa 3.1, kun jouduin muuttamaan suunnitelmia ongelmia ratkoessani, mikä sai aikaan uudet ongelmat. Tämän sävellykseni suunnitteluprosessi todellakin eteni yllätyksellisesti!

Ulla Pohjannonon tutkimuksessa säveltäjä ideoi prosessin alkuvaiheessa innokkaasti ja huolettomasti jättäen tietoisesti aukkoja ja keskeneräisyyksiä myöhemmin ratkaistavakseen. Lykkääminen johti ohittamattomaan kriisiin, joka piti selvittää. Säveltäjä ei hylännyt ideoitaan, vaikka joutui kyseenalaistamaan ja arvioimaan niitä kriittisesti usealta eri kantilta: yksittäisten osien, kokonaisuuden, jo sävelletyn sekä vielä siinä vaiheessa säveltämättömän materiaalin näkökulmista. (Pohjannoro 2013, 54-55).

Joltain osin oma säveltämiseni kulki tulkintani mukaan samaa rataa: jotta sain ideointini jatkumaan sujuvasti, jouduin siirtämään hankalia päätöksiä tulevaisuuteen. Kun ajatukseni olivat solmussa, jouduin pysähtymään tai peruuttamaan taaksepäin ja hitaasti ratkaisemaan ongelmia, jotta saisin ideapalaset sovitettua kokonaisuuteen.

Vaikka *Raastinraudan* neliosainen rakenne pysyi loppuun asti, kaikki muu tuntui muuttuneen sävellystä tehdessä. Teoksen tapahtumien hahmottaminen ajassa oli hankalaa, samoin ideoitteni suhde kokonaisuuteen oli pitkään epäselvää. Kuten Ulla Pohjannonon säveltäjän tapauksessa (ks. luku 4.1) myös oma prosessini paljastui takaisinkytkettyväksi: uusien valintojen jälkeen jouduin palaamaan taaksepäin ja muuttamaan valmiiksi luulemaani kohtaa alkutahdeissa. Samoin kävi sävellyksen loppujakson kanssa.

Kahden pienen sävellysprosessin alkumetrieni tutkiskelu ei tarjoa uusia mullistuksia musiikin tekemisen maailmaan, mutta se ei estänyt minua oppimasta uutta. Näen tutkimiani asioita hiukan selvemmin. Yksi suurimmista oivalluksista liittyi idean ja

kokonaisuuden suhteeseen. Luotan siihen, että sopiva idea löytää kyllä paikkansa, jollain tavalla.

Aion vastaisuudessa nojata suunnitelmiin, vaan en takertua niihin. Lisäksi aion keksiä paljon ideoita, liikaakin – vaikka niistä joutuisi luopumaan.

Lähteet

Hako, Pekka, toim. 2002. *Minä, säveltäjä 1. Nykysäveltäjät kirjoittavat työstään*. Helsinki: Summa.

Kielitoimistonsanakirja. Päiväämätön. Kielitoimiston suomen yleiskielen sanakirja. Hakusana: "idea". Viitattu 11.11.2020. [kielitoimistonsanakirja.fi](http://kielitoimiston.fi)

Kielitoimistonsanakirja. Päiväämätön. Kielitoimiston suomen yleiskielen sanakirja. Hakusana: "suunnitelma". Viitattu 23.11.2020. [kielitoimistonsanakirja.fi](http://kielitoimiston.fi)

Lexico. Päiväämätön. Hakusana: "idea". Oxford English and Spanish Dictionary. Viitattu 23.11.2020. [Lexico.com](http://lexico.com)

Pohjannoro, Ulla. 2013. "Sävellyksen synty. Tapaustutkimus säveltäjän ajattelusta." Väitöskirja, Taideyliopiston Sibelius-Akatemia. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201301071049>.

Salmenhaara, Erkki, toim. 1976. *Miten sävellykseni ovat syntyneet*. Keuruu: Otava

Seitamaa-Hakkarainen, Pirita päiväamätön. Suunnittelu kognitiivisena prosessina http://www.mlab.uiah.fi/polut/Design/teoria_suunnittelukognitio.html

Suomisanakirja. Päiväämätön. Hakusana "suuntaviiva". Viitattu 23.11.2020. suomisanakirja.fi

Synonyymit. Päiväämätön. Synonyymisanakirja. Hakusana: "suuntaviiva". Viitattu 23.11.2020. synonyymit.fi

Torvinen, Juha ja Petri Tuovinen, toim. 2002. *Minä, säveltäjä 2. Nykysäveltäjät kirjoittavat työstään*. Helsinki: Summa.